

श्रीभगवान् बोलले

मनीच्या सर्व कामना म्हणजे वासना पूर्णपणे सोडून मनुष्य जेव्हा आपण आपल्या ठायीच संतुष्ट राहतो, तेव्हा

त्याला स्थितप्रज्ञ असे म्हणतात. ॥ ५५ ॥

प्रजहातीति । मनसि स्थितान् सर्वान् कामान् यदा प्रकर्षेण जहाति । त्यागे हेतुः आत्मन्येव स्वस्मिन्नेव परमानन्दरूपे

आत्मना स्वयमेव तुष्ट इति । आत्मारामः सन् यदा क्षुद्रविषयाभिलाषांस्त्यजति तदा तेन लक्षणेन मुनिः स्थितप्रज्ञ

इत्युच्यत इत्यर्थः ॥ ५५ ॥

जेव्हा साधक आत्म्यामधे अर्थात आपल्या परमानन्दस्वरूपामधेच संतुष्ट होउन मनीच्या सर्व कामना म्हणजे वासना पूर्णपणे त्यागतो. येथे परमानन्दस्वरूपामधेच संतुष्ट होणे कामनांचा त्याग दर्शक आहे. भाव असा कि आत्माराम होउन जेव्हा क्षुद्र विषयांचि अभिलाषा पूर्णपणे त्यागतो तेव्हा त्यां लक्षणांनुसार त्या मुनिस स्थितप्रज्ञ असे

म्हणतात. ॥ ५५ ॥

किं च ---

या अधिक ---

दुःखेष्वनुद्विग्नमनाः सुखेषु विगतस्पृहः ।

वीतरागभयक्रोधः स्थितधीर्मुनिरुच्यते ॥ ५६ ॥

दुःखांत ज्याच्या मनाला खेद होत नाही, सुखाचे ठायी ज्याची आसक्ति नाही, आणि प्रीति, भय व क्रोध ज्याची

सुटली, त्याला स्थितप्रज्ञ मुनि असे म्हणतात. ॥ ५६ ॥

दुःखेष्विति । दुःखेषु प्राप्तेष्वप्यनुद्विग्नमक्षुभितं मनो यस्य सः, सुखेषु विगता स्पृहा यस्य सः, तत्र हेतुः -- वीता

अपगता रागभयक्रोधा यस्मात् । तत्र रागः प्रीतिः । स मुनिः स्थितधीः स्थितप्रज्ञ इत्युच्यत इत्यर्थः ॥ ५६ ॥

दुःख होत असताना देखिल ज्याचे मन उद्विग्न अर्थात् क्षुद्ध होत नाही, ज्यास सुखाचे ठायी स्पृहा म्हणजे आसक्ति नाही. आणि ज्याचे राग, भय व क्रोध सुटले आहेत, तो मुनि स्थितप्रज्ञ असे म्हणतात. येथे रागाचा अर्थ प्रीति. राग,

भय व क्रोध सुटणेच उद्वेग आणि स्पृहा याच्या नाशाचे कारण आहे असा भाव. ॥ ५६ ॥

कथं भाषेतेत्यस्योत्तरमाह ---

स्थितप्रज्ञ कसे बोलतो या नंतरच्या प्रश्नाचे उत्तर देताहेत ---

यः सर्वत्रानभिस्नेहस्तत्तत्प्राप्य शुभाशुभम् ।

नाभिनन्दति न द्वेष्टि तस्य प्रज्ञा प्रतिष्ठिता ॥ ५७ ॥